

Dalumvej i gamle dage

Historisk byvandring på Dalumvej

En guidet byvandring ad Dalumvej fra Dalum Kloster til Faaborgvej

Udgivet af Dalum-Hjallese Lokalarkiv & Lokalhistoriske Forening

Tekster og billedvalg: Henrik Bjerregaard og Jytte Raun, 2016

En guidet byvandring ad Dalumvej fra Dalum Kloster til Faaborgvej.

På vejen fortælles om områdets historie med udgangspunkt i otte stop:

Indhold

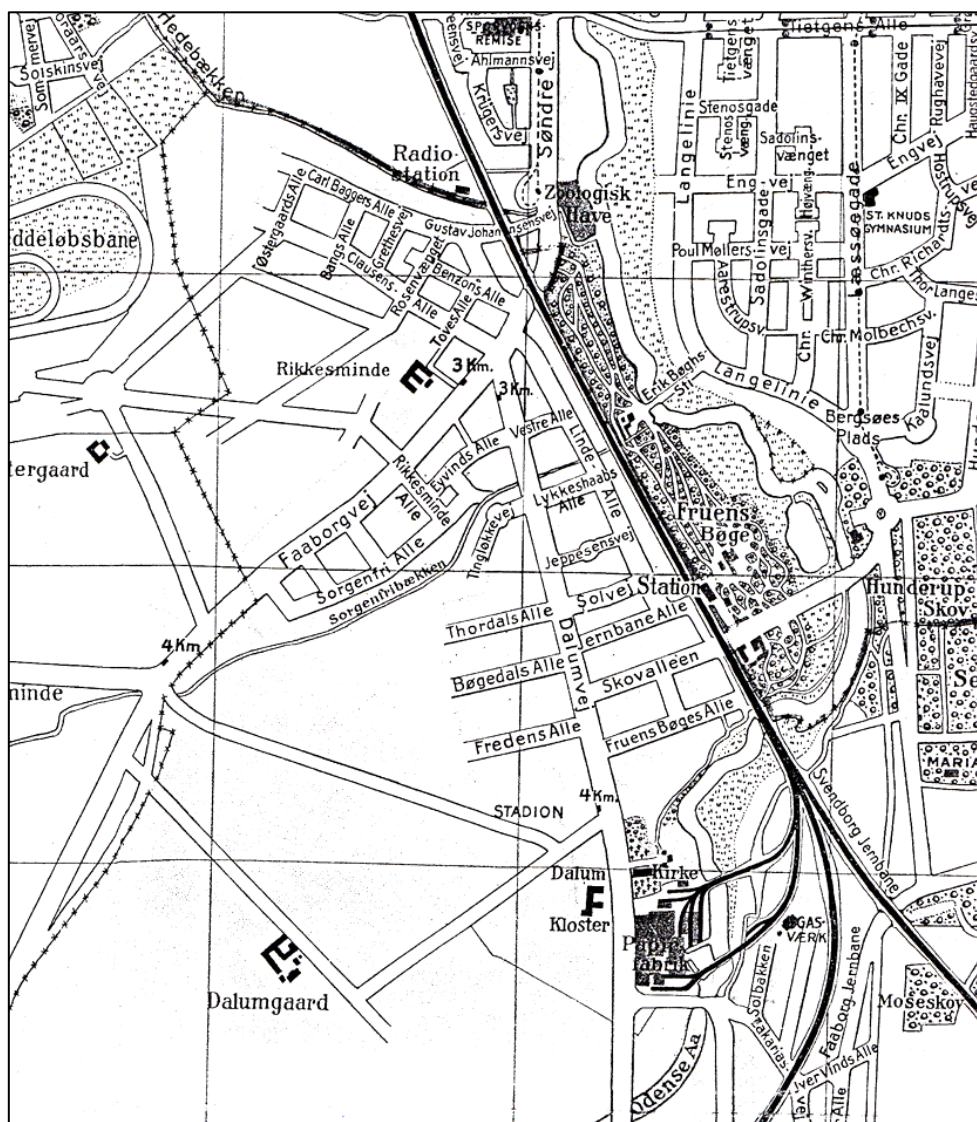
Stop 1: Dalum Kloster	4
Stop 2: Dalum Bibliotek, Dalumvej 95	5
Stop 3 Skovalleen	7
Stop 4: Jernbane Alle	8
Stop 5: Kvickly	9
Stop 6: Dalum Apotek	11
Stop 7: Vestre Allé	12
Stop 8: Fåborgvej	13
Tidslinje	15

Dalumvej er Dalums ældste gade. Den hed oprindeligt Ravnsdyden og førte fra Faaborg Landevej til Dalum Kirke og Dalum Kloster. Da papirfabrikken blev anlagt i 1874 blev Dalumvej forlænget, så den fortsatte forbi kirken og derfra gennem papirfabrikkens område over Odense Å til Hjallesø. Først i 1936 blev Dalumvej forbundet med Stenløsekrydset – den nuværende motorvejsrundkørsel. Samtidig blev Nygade anlagt der førte til Demantsvej (tidligere en del af Dalumvej), og vejen på papirfabrikkens område blev lukket for offentlig trafik. Siden har Dalumvej været områdets centrale færdselsåre, som bydelen Dalum er vokset op omkring, og vejen har samtidig været centrum for den lokale handel og indfaldsvej til Odense.

Denne folder beskriver en byvandring ned ad Dalumvej med udgangspunkt i, hvordan Dalum så ud i gamle dage. Turen starter ved den ældste del af Dalum - Dalum kloster - og fortsætter ad Dalumvej ned til den første bymæssige bebyggelse ved Fåborgvej og Rikkesminde.

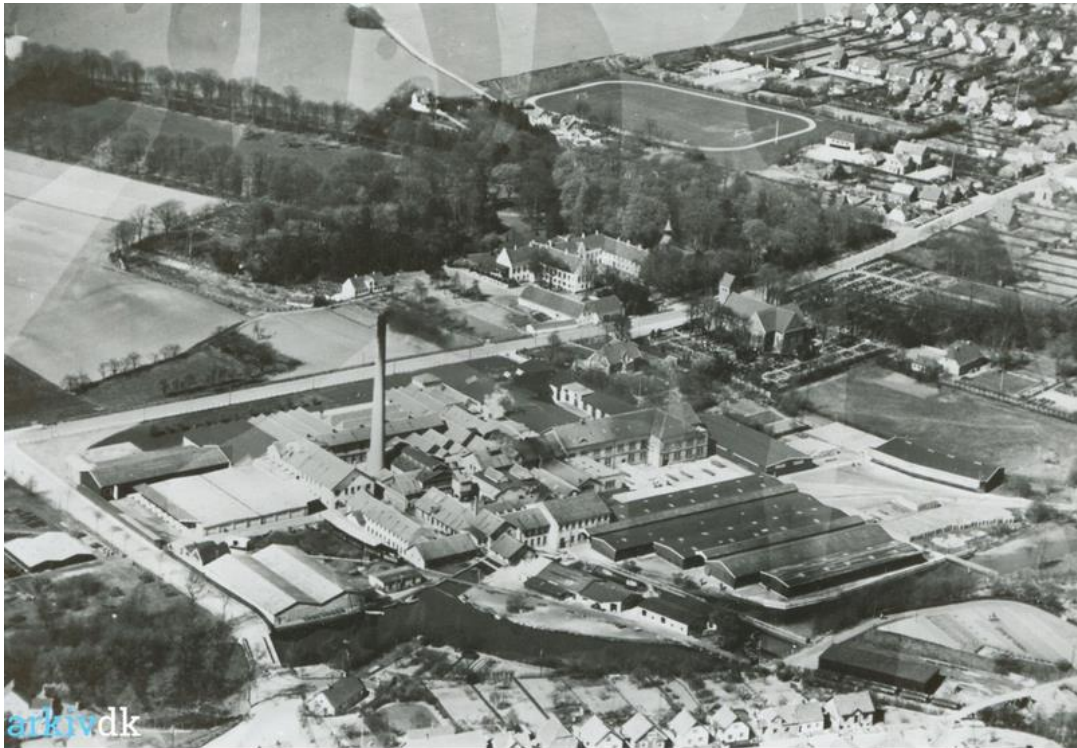
Dalum i 1939 med Rikkesminde mod nord og Fruens Bøge kvarteret på begge sider af Dalumvej.

Stop 1: Dalum Kloster

Siden middelalderen har der ligget en kirke og et nonnekloster i Dalum. Klosteret blev grundlagt af benediktinernonner, der kom fra Nonnebakken i Odense cirka år 1200. Oprindeligt lå klosteret bygget sammen med kirken men blev senere flyttet mod vest til klosterets nuværende placering. Gennem årene fik klosteret store jordtilliggende skænket gennem arv og gaver fra bishopen og kongen.

Indtil reformationen i 1536 levede klosteret en stille klostertilværelse, men i perioden derefter kom Dalum kloster til at spille en mere fremtrædende rolle i Danmarkshistorien. Efter reformationen overtog kongen klosteret og indsatte lensmænd til at drive godset. Den mest berømte var Ellen Marsvin, hvis datter Kirsten Munk blev gift med Christian IV, og sammen fik de 9 børn. Da børnene blev opdraget på Dalum, besøgte Christian IV ofte godset.

Papirfabrikken, kirken og klosteret set fra syd. Nederst Dalum Fabrikksby - 1935.

Efter reformationen fungerede Dalum kirke som sognekirke for bønderne i Hjallese Landsby. Frem til 1891 ejedes kirken af Christiansdal men blev i 1912 købt af Dalum Kommune. Kirken er i dag som de fleste andre folkekirker en selvejende institution.

Dalum Papirfabrik blev etableret i 1874 og blev efter en vanskelig start en del af De forenede Papirfabrikker (1889-1988), der ejede næsten alle danske papirfabrikker. De Forenede Papirfabrikker opbyggede en arbejdsdeling mellem de forskellige fabrikker, hvor Dalum varetog masseproduktionen. I 1990 blev De forenede Papirfabrikker overtaget af den svenske papirkoncern Stora og efter en kort overgang at have været på danske

hænder blev papirfabrikken i 2007 afhændet til den franske papirkoncern Arowiggins. Fabrikken lukkede i 2012.

Antallet af medarbejdere på papirfabrikken voksede fra 132 i 1882 til 755 i 1966 – og fortsatte med godt 200 ansatte indtil lukningen. Undervejs nåede Dalum Papirfabrik i 70'erne og 80'erne at blive De forenede Papirfabrikkers hovedfabrik, hvilket blev understreget ved, at koncernens centrallaboratorium flyttede til Dalum i 1980'erne.

Dalum Kloster i 1908

Sortersalen i Dalum Papirfabrik maj 1950

Stop 2: Dalum Bibliotek, Dalumvej 95

Op til slutningen af 1800 tallet var Dalum en udpræget landkommune med få indbyggere og uden bymæssig bebyggelse. Dette ændredes i 1874 da Dalum Papirfabrik blev anlagt ved Odense Å. Fra 1870 til 1911 blev Dalums indbyggertal tredoblet, og de ny-tilflyttede papirarbejdere satte sit præg på Dalum. Socialdemokraterne havde således flertal i sognerådet i hele perioden fra 1909 til 1966 – og Dalum fik tidligt en sygekasse (1875), en brugsforening (1882), et forsamlingshus (1898) og en centralskole (1911).

Omkring anden verdenskrig var Dalum delt i tre forskellige kvarterer:

- Den nordligste del af Rikkesmindekvarteret, der blev bebygget i tiden omkring første verdenskrig med store patriciervillaer til velhavende udflyttere fra Odense.
- Det østlige Fruens Bøge kvarter langs jernbanen, der blev bebygget i mellemkrigstiden og hovedsagelig bestod af to-familiehuse, hvor ejeren udlejede 1. salen til arbejderfamilier fra papirfabrikken.
- Det sydlige fabrikskvarter ved Demantsvej syd for papirfabrikken – Dalum Fabriksby - blev opført fra slutningen af 1800 tallet med boliger for fabriksarbejderne.

I 1909 blev Dalum efter en afstemning adskilt fra Dalum - Sanderum Kommune og fortsatte som selvstændig sognekommune indtil kommunesammenlægningen i 1970, hvor Dalum blev sammenlagt med Odense Kommune.

Christiansdal 1867

Oprindeligt lå kommunekontoret sammen med Dalum skole bagerst på Dalumvej 95, men da befolkningen fortsatte med at vokse, blev der i 1939 bygget et nyt rådhus foran den gamle skole. Rådhuset fik i 1942 indrettet badeanstalt i kælderens til brug for de mange indbyggere, der ikke havde eget badeværelse. Fra 1970 fungerede bygningen som Områdekantor i Odense Kommune, og i dag anvendes den til bibliotek.

*Før rådhuset kom til var der et pænt haveanlæg foran Dalum Skole – 1925.
Områdekantorets hoveddør mures til i 1973 til dalumborgernes store forargelse.
Handlingen blev set som et symbol på, at den nye storkommune markerede sig i forhold
til Dalum Kommune, som imod borgernes vilje blev "indlemmet" i Odense*

Stop 3 Skovalleen

Skovalleen hed oprindeligt Skovvejen og førte fra Dalumvej ned til Fruens Bøge Skov. Skovvejen blev benyttet, når man skulle fra Christiansdal gods og ned til skoven. Da Svendborgbanen blev åbnet i 1876, gav Skovalleen også adgang til Fruens Bøge Station, hvorfra fragt og passagerer fra Dalum kunne komme til Odense eller sydpå mod Svendborg.

Købmand P. V. Andersens butik på hjørnet af Dalumvej og Skovalleen ca. 1940. En benzintank ligger på dette sted i dag!

I slutningen af 1800 tallet blev det på mode blandt Odenses bedre borgerskab at forlyste sig med dans og anden underholdning i Fruens Bøge. I 1899 afholdtes 23 dansedage – med 3. – 4.000 gæster på de gode dage.

Restaurant Røde Hus

Røde Hus lå på Skovalleen ved jernbaneoverskæringen – hvor der i dag er en legeplads. Restauranten ophørte i 1957. Især de unge kom på Røde Hus – medens de fine kom i Skovlyst, arbejderne i Sorgenfri og håndværkerne på Carlsund.

Restaurant Skovlyst

Restaurant Skovlyst lå på den sydlige side af Skovalleen, der hvor der i dag er P-pladser. Restauranten var for de bedre stillede og havde fast orkester om sommeren. Kommunen ejede alle restauranterne i Fruens Bøge

Stop 4: Jernbane Alle

Jernbane Allé fotograferet i 1915

Thordahls Allé med vandtårnet i 1924

Der hvor Jernbane Allé ligger i dag, lå oprindeligt en stor cykelbane. Overalt i Danmark spirede interessen for cykling og cykelsport i slutningen af 1800 tallet. I Odense tog FCU – Fyns Cykel Union – initiativ til at købe en grund ved Fruens Bøge Station, og i 1894 afholdtes det første cykelstævne med ikke mindre end 1.600 tilskuere!

På Skovalleen boede dengang familien Ellegaard, hvis to sønner kørte på banen, og begge blev kendte cykelryttere. Den ene – Thorvald Ellegaard – opnåede at blive verdensmester 7 gange, og i 1898 tiltrak cykelbanen op mod 5.000 tilskuere. Men efterhånden gav cykelbanen underskud, og i 1910 lukkede banen, og FCU solgte den, hvorefter Jernbane Allé blev anlagt og bebygget.

Familie fotograferet ved havetrappen på Bøgedal i 1910.

Gården Bøgedal blev bygget i 1876. Fra 1910 til 1930 blev det meste af jorden solgt fra til villabebyggelser på Thordals Allé, Bøgedals Allé og Fredens Allé. Senere blev bygningen anvendt som beboelse af bl.a. direktøren for Jernstøberiet Allerup. I 1991 blev der bygget ældreboliger, og stuehuset fungerer i dag bl.a. som arkiv for Dalum - Hjallese Lokalarkiv.

Stop 5: Kvikly

Brugsen har en lang tradition i Dalum. Den allerførste brugs lå på papirfabrikkens område og flyttede i 1914 til Hjallesø (Solbakken 1). Senere fulgte adskillige afdelinger af brugsforeningen både i Hjallesø, Dalum, Bellinge og Sanderum. Den første afdeling åbnede i 1914 i kælderen i ejendommen Dalumvej 58. I 1921 rykkede den over på den anden side af Jeppesensvej (Dalumvej 54) og senere til den ny opførte ejendom langs Dalumvej. Denne afdeling blev i 1970 erstattet af Kvikly, som i 1989 blev en del af Dalumcentret.

Dalum Brugsforenings første afdeling i kælderen i Dalumvej 58, hvor den havde til huse i perioden 1914 – 1922.

Brugsforeningens personale foran indgangen til den nyindrettede afdeling på Dalumvej 54 i 1938.

Dalum havde i 2012 knap 50 butikker, som var fordelt på to steder: omkring Dalumcenteret og i tilknytning til Netto-butikken nærmere ved Faaborgvej. Dalumcenteret udgør med sine ca. 8 butikker (herunder Kvikly og Fakta) tyngdepunktet for detailhandlen i Dalum.

Byggematadoren Jens P. Koch startede sin byggevirksomhed i Dalum ved at opføre 52 toetagers rækkehus på Kristiansdals Allé i 1947. Derefter tog byggeriet fart, og Koch opførte yderligere 192 boliger i Dalum. Ud over sit iltre temperament blev Koch kendt for at opfinde "typehuset" og tilbyde finansiering sammen med huset – med 5.000 kr. i udbetaling. Jens P. Koch blev Danmarks største private bygmester med over 12.000 opførte boliger. (Se artikel om Jens P. Koch i foreningens årsskrift fra 2015).

Dalumvej ca. 1924 fotograferet fra, hvor Dalumcentret er i dag og mod kirken

Husrække på Dalumvej, hvor der nu er indkørsel og p-pladser til Dalum Centret. Bygningen med Brugsforeningen er der endnu, men de næste 5 huse er revet ned. Fotoet er fra ca. 1950.

Luftfoto med Konners Blonde- og Possementfabrik midt i billedet. For enden af alléen ses Ejnar Andersens Maskinfabrik. På området i højre side af billedet blev Kvikly og Dalumcentret senere opført

Interiør fra Konners Blonde- og Possementfabrik

Stop 6: Dalum Apotek

På den vestlige side af Dalumvej ligger Thinglækkehaven, der blev opført i 1994 som kommunalt ældrecenter. Centret er opkaldt efter et gammelt marknavn, der som resten af Dalum tilhørte klosteret.

Tinglækkehuset (Dalumvej 25) ved siden af Sorgenfribækken

Imperial biografen i 1989.

Før Thinglækkehaven lå her Biografen Imperial, som vi i flere år kunne prale af var den eneste biograf, der lå i en af Odenses forstæder. Men det blev trængselstider for biograferne, og til sidst måtte Imperial lukke efter i en årrække at have haft et noget blakket repertoire. Biografen lå i flere år forladt, og bygningerne forfaldt og var en skændsel for området.

Tilbage i 1700 tallet lå der her et bindingsværkshus med stråtag, som hed Tinglækkehuset og tilhørte Christiansdal. Huset blev først revet ned i 1961, hvor det i nogle år havde fungeret som husvildebolig.

I dag holder Jyske Bank til i denne ejendom på Dalumvej 34 A.

I 1937 var der posthus i højre side af ejendommen og frisørmester Svend Ovesen havde salon i venstre side.

Etiket fra Dalum Bryggeri, som i begyndelsen af 1900tallet bryggede øl med vand fra Sorgenfribækken på Dalumvej 32.

Fra 1895 til 1916 lå Dalum Bryggeri på det sted, hvor Dalum Apotek ligger i dag. Sorgenfribækken løb dengang som en åben bæk mellem det nuværende apotek og bygningen med Jyske Bank. Da bryggeriet lukkede i 1916, overtog vaskeriet "Sparta" ejendommen.

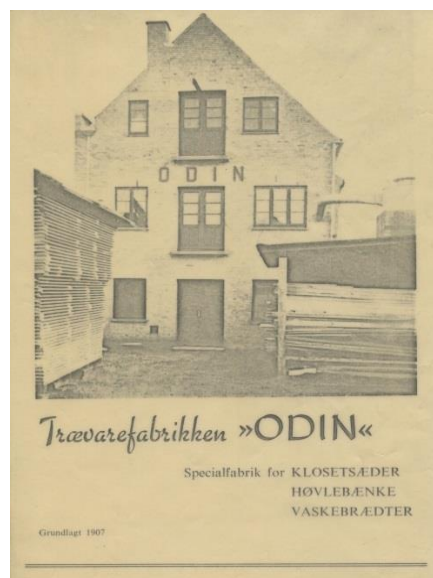
Stop 7: Vestre Allé

Tøjforretningerne "Nielsens" og "Starsport" udgør sammen med Netto det andet indkøbsområde på Dalumvej – ud over Dalumcentret.

Nielsens er en familieejet tøjforretning med succes, der tidligere hed "Jørgens Herremagasin" og "Jørgen & Jørgine". Forretningen blev grundlagt af Jørgen Nielsen i en kælder på Faaborgvej 27 i 1961. Efter få år flyttede forretningen til større lokaler på Faaborgvej 8, og i 1984 flyttede forretningen til Dalumvej 20 og herefter til den nuværende placering på Dalumvej 22-28. Firmaet har egne tøjmærker – Peroni, Pineapple, Dynasti, Joker og Nordsee. I dag findes 15 butikker i Jylland og på Fyn samt 2 butikker på Sjælland.

Kjellerups Manufakturforretning på hjørnet af Dalumvej og Eyvinds Allé

Reklame fra 1954 for Trævarefabrikken Odin på hjørnet af Dalumvej og Vester Allé.

Hvor Starsport ligger i dag, lå tidligere "Kjellerup Manufakturforretning", der blev oprettet i 1955 af Hans Kjellerup på Dalumvej 7 - nu indkørsel til Danske Bank. I 1965 indkøbte Kjellerup Dalumvej 15 og startede en større tilbygning bagud langs Eyvinds Alle. I 1984 ophørte manufakturforretningen, og lokalerne blev overtaget af Kay Jørgensen, der tidligere havde drevet sportsforretning.

Trævarefabrikken ODIN lå indtil 1970, der hvor Netto ligger i dag. Odin annoncerede med at være "specialfabrik for klosetsæder, høvlebænke og vaskebrædter". Fabrikken blev grundlagt i 1907, og i folkemunde var det der, hvor der blev fremstillet wc-brædter.

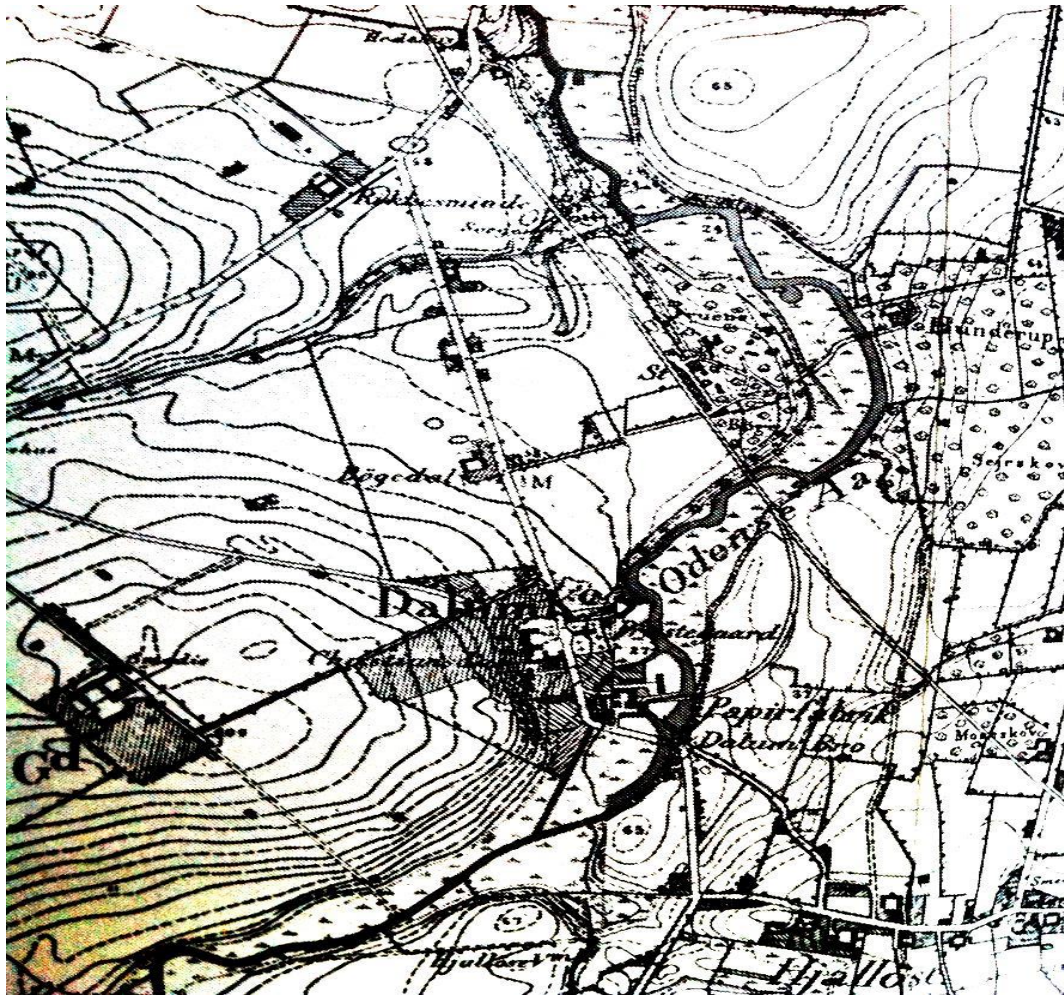
Stop 8: Fåborgvej

Midt i krydset mellem Faaborgvej og Dalumvej lå en tankstation, som bilisterne kunne køre helt rundt om, eller de kunne køre ind og tanke fra begge sider. Tankstationen blev nedrevet i 1961, hvorefter der blev lavet lysregulering i krydset. Samtidig udvidede man Dalumvej, så husene mistede deres forhaver.

Gården Rikkesminde har sit navn efter Frederikke Brüggemann, som var gift med kammerherre Peter Ulrik Benzon fra Christiansdal. Christiansdal havde i 1817 solgt jorden, hvor Rikkesminde ligger i dag til en købmand fra Odense, men han gik fallit, så kammerherren var nødt til at tage jord og gård tilbage. Den blev forpagtet ud og først solgt igen i 1840. Rikkesminde havde et mejeri, som blev kendt som et af Odense-områdets førende mejerier, og det lukkede først i 1941 efter at have solgt mælk i over 100 år. I 1907 købte H.P. Simonsen gården. Han opkøbte flere gårde og jord, således at Rikkesminde på et tidspunkt havde 142 tdr. land. Efterhånden gennemførte han en række udstykninger af jorden til beboelse. Den første udstykning blev udført i perioden 1910 – 13, hvor Carl Baggers Allé, Clausens Allé, Rosenvænget, Benzons Allé og Tove Allé blev anlagt. I dag er al Rikkesmindes jord udstykket, og kun stuehuset og ladebygningerne er tilbage. Flere af vejene i Rikkesmindekvarteret er opkaldt efter familiemedlemmer til ejerne af Rikkesminde bl.a. Gretesvej, Majas Allé, Idas Allé, Eyvinds Allé og H.P. Simonsens Allé. I dag ejes Rikkesminde af H. P. Simonsens barnebarn

*En af Rikkesmindes mælkevogne på Faaborgvej med gårdens stuehus i baggrunden.
Foto fra ca. 1930.*

Dalum Sogn 1883-84
Geodætisk Institut. Dalum Sogns Historie Bind II

Der knytter sig en speciel historie til Fruens Bøge skov, for der blev nemlig i 1792 fundet et drengebarn ca. 12 – 16 uger gammelt efterladt under et bøgetræ i skoven. Ingen vidste, hvem forældrene var, og biskoppen bestemte derfor, at drengen skulle døbes i Dalum Kirke. Han fik navnet Christian Bøg – Christian fordi han var fundet i Christiansdals skov og Bøge, fordi han var fundet under et bøgetræ. Drengen blev sat i pleje og har adskillige efterkommere i Dalum området. På arkivet findes en beretning om hittebarnets efterkommere.

Tidslinje

1200 Første spor af kirke og nonnekloster i Dalum
1536 Dalum kloster overtages af kongen efter reformationen
1615 Christian IV gifter sig med Kirsten Munk - de får 9 børn
1620 Kirsten Munks mor Ellen Marsvin overtager forleningen af Dalum
1682 Dalum gods skifter navn til Christiansdal
1718 Kronen køber Christiansdal og gør det til ryttergods
1764 Kronen sælger ryttergodset til familien Benzon
1817 Christiansdal sælger jord ved Faaborgvej, hvor gården Rikkesminde bygges
1840 Christian Benzon etablerer "Skovforeningen", der arrangerer baller i Fruens Bøge
1840 Christiansdal sælger jord, hvor gården Bøgedal opføres
1841 Christiansdals ladegård sælges og får i 1850 navnet Dalumgård
1874 Dalum Papirfabrik etableres
1876 Odense Kommune køber Fruens Bøge skov af Benzon – incl. de fem restauranter
1876 Fruens Bøge station og Svendborgbanen åbnes
1882 Odense Å-fart etableres med dampbåd fra mosen til Fruens Bøge
1894 Cykelbanen i Dalum opføres overfor Fruens Bøge station
1899 Skovforeningen afholder 23 dansedage. 3.- 4.000 gæster på gode dage
1901 Thorvald Ellegaard bliver verdensmester første gang
1905 Socialdemokraternes 1.maj demonstration afsluttes på engen
1906 Sct. Hedvigsøstrene køber Christiansdal og opretter igen Dalum Kloster
1970 Dalum Kommune sammenlægges med Odense Kommune
1970 Kvickly åbner på Dalumvej
1989 Dalumcentret åbner - med et kundeopland på 22.053

Læs mere her:

- Byrundtur ad Dalumvej. Detailbeskrivelse benyttet til at lave denne folder, Dalum-Hjallese Lokalarkiv.
- Årsskrifter for Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Forening 2007, 2008, 2010 og 2015
- Dalum - Hjallese Bogen. Anders W. Berthelsen, 2009
- Dalum Sogns Historie i 4 bind. Jacob Hansen og Knud Mortensen, 1965 - 1968
- Banecykling i Odense – Thorvald Ellegaard. Cykling Odense 2013
- Lystskoven Fruens Bøge i 1890'erne. Udgivet af Dalum-Hjallese Lokalarkiv 2016

